

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЦІННІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Вітер Ірина Ігорівна
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент,
провідний науковий співробітник Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України»,
Україна, Київ

***Анотація:** розглянуто проблему еволюції системи ціннісних орієнтирів в контексті євроінтеграційної стратегії України; визначено, що за сучасних умов сама ідея євроінтеграції стає цінністю українського суспільства.*

***Ключові слова:** європейські цінності, Україна, євроінтеграція.*

Набуття Україною незалежності та її входження у світовий та, особливо, європейський простір актуалізували в суспільстві дослідження цінностей та ціннісних орієнтирів, які постійно еволюціонують та завжди несуть на собі відбиток конкретної епохи. Європейський вибір нашої держави, підкріплений значним прогресом у взаємовідносинах України з ЄС, ставить перед суспільством завдання теоретичного осмислення сутності європейських цінностей, їх привабливості для населення країни та адаптації соціуму до європейських стандартів життя.

Україна з перших днів незалежності проголосила своє бажання увійти до європейського цивілізаційного простору. Основна стратегічна мета інтеграції України до Європейського Союзу полягала у забезпеченні входження держави до європейського політичного, економічного і правового простору й отримання на цій основі статусу асоційованого члена ЄС, що виступало головним

зовнішньополітичним пріоритетом України у середньостроковому вимірі.

У 2014 р. Україна і Євросоюз підписали *Угоду про асоціацію між Україною та ЄС* [1], що замінила колишню Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами та Україною. Сьогодні Україна – учасник програми Євросоюзу «Східне партнерство» (з 2009 р.). Євросоюз є для України важливим економічним партнером. У 2017 р. на країни ЄС припадало 40,5% українського експорту і 41,9% українського імпорту товарів [2, с. 7].

Українська стратегічна мета щодо інтеграції до Європейського Союзу ґрунтується на *Конституції України* [3], що встановлює спрямування зовнішньополітичної діяльності України на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права. У лютому 2019 р. Верховна рада юридично закріпила в Конституції України курс на вступ до НАТО і Євросоюзу [4; 5]. У преамбулі Конституції було закріплено формулювання про «європейську ідентичність українського народу і незворотність європейського і євроатлантичного курсу України», а у ст. 102 повноваження голови держави були розширені: він став «гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі і Організації Північноатлантичного договору» [5].

Питання євроінтеграції зайняли чільне місце в *Стратегії національної безпеки України* [6], затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, в якій зазначено, що «політика національної безпеки України ґрунтується на повазі до норм і принципів міжнародного права. Україна захищатиме свої фундаментальні цінності, визначені Конституцією та законами України, – незалежність, територіальну цілісність і суверенітет, гідність, демократію, людину, її права і свободи, верховенство права, забезпечення добробуту, мир та безпеку». Ця Стратегія спрямована на реалізацію до 2020 р. визначених нею пріоритетів державної політики національної безпеки, а також реформ, передбачених *Угодою про асоціацію між Україною та ЄС* [1], ратифікованою Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, яка визначає механізм взаємодії між Україною і ЄС, і *Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020»* [7], схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, метою якої зазначено впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі.

Очевидно, що в результаті інтеграції України до європейського простору вона отримає певні дивіденди. Основними *політичними вигодами* послідовної європейської інтеграції є зміцнення стабільності демократичної політичної системи та її інститутів, модернізація правового поля і забезпечення прозорості національного законодавства, поглиблення культури демократії і повага до прав людини тощо. Європейська інтеграція також означає зміцнення національної безпеки та безпеки громадян, що особливо актуально за сучасних умов. Як повноправний учасник побудови об'єднаної Європи, а в майбутньому – член Європейського Союзу – Україна зможе впливати на вироблення відповідних рішень і, таким чином, на процеси, що відбуваються на європейському континенті.

Соціальні вигоди інтеграції полягають у підвищенні рівня життя і добробуту, наближенні до високих європейських стандартів особистої безпеки, освіти, охорони здоров'я, якості інформації, екології, вільного руху праці.

У *культурно-цивілізаційному* аспекті європейська інтеграція – це входження до єдиної родини європейських народів, повернення до європейських політичних і культурних традицій. Як свідомий суспільний вибір перспектива європейської інтеграції – це вагомий (якщо не вирішальний) стимул для успіху економічної і політичної трансформацій, що може стати основою національної консолідації. Європейська інтеграція, таким чином, стає ключовою ланкою відкриття Україною світу, переходу від закритого тоталітарного до відкритого демократичного суспільства, відповіддю на антропологічний універсалізм глобалізації [8].

Саме з останнім, культурно-цивілізаційним аспектом інтеграції тісним образом пов'язане поняття загальнолюдських та європейських цінностей. Ціннісне ставлення людини до світу й до себе виражається в ціннісних орієнтаціях особистості. Ціннісні орієнтації – це сукупність матеріальних і духовних благ, які людина і суспільство обрали в якості життєвих орієнтирів і які визначають поведінку, вчинки, помисли і стосунки між людьми. Стійкі ціннісні орієнтації переходять в розряд норм і визначають лінії поведінки членів суспільства. Кожен предмет, явище, подія може також мати позитивну або негативну цінність. Для кожної окремої людини цінності нерівнозначні, оцінка предметів, подій, речей відбувається з різних точок зору: емоційної, естетичної, моральної, наукової тощо. Таким чином, кожна окрема людина по-різному ставиться до того, що вважає цінностями [9]. З цінностей окремих людей складаються ціннісні орієнтації суспільства.

Очевидно, що цінності, втілюючи в собі певні норми, ідеали, бажання та прагнення людей, не можуть бути статичними, вони еволюціонують разом з еволюцією суспільства та мають відповідні відмінності у часі та у просторі: одні знецінюються, інші – набувають особливого значення. Кожна історична епоха

надає пріоритет певним цінностям: в часи Античності особливого значення надавали громадянським чеснотам, в епоху Середньовіччя – цінностям християнства, для епохи Відродження з його визнанням найвищою цінністю людину були характерними гуманізм, самореалізація особистості; в епоху Просвітництва утверджувалася думка про справедливе суспільство, в якому можна формувати духовні потреби людей та їх основні індивідуальні цінності. У Новий час відбувається затвердження гуманістичної природи і загальнолюдської значущості цінностей. За капіталізму пріоритет надавався таким цінностям, як праця, колективізм, у ХХ ст. головний акцент було зроблено на правах і свободах людини [10].

На межі ХІХ-ХХ ст. Ф. Ніцше проголосив принцип «переоцінки всіх цінностей», показавши, що в різних історичних епохах і у різних людських спільнотах між цінностями існують відмінності, тому час від часу цінності потребують перегляду у відповідності із змінами життєвих пріоритетів людства [11]. М. Вебер стверджував, що цінності мають конкретно-історичний характер і велику соціальну значущість як фундамент мотивації поведінки людей, основа цілісності соціальної системи [12, с. 74].

Цінності українського суспільства також змінювались із часом. Зміни почалися ще у складі Радянського Союзу. З середини 80-х рр. ХХ ст. під впливом «перебудови» в українському суспільстві починають відбуватися процеси «активного перегляду життєвих стратегій, цілей та орієнтацій». Люди починають сповідувати нові для них цінності – «свободи вибору переконань, недоторканності приватної власності, невтручання держави в особисте життя громадян. Новим змістом наповнювались і так звані традиційні цінності – відповідальність, толерантність, справедливість тощо» [13, с. 87].

Після отримання Україною незалежності ці цінності закріпилися. Більше того, з'явилися нові, пов'язані з набуттям Україною статусу самостійної незалежної держави, суб'єкта міжнародних відносин. В першу чергу це стосується права на реальний вибір своєї цивілізаційної ідентичності, тобто такого способу життя, в якому людина, її права, свобода та гідність є вищою цінністю суспільства, і не просто декларованою, а реальною [14, с. 7].

Україна почала рівнятися на Європу, європейські цінності та стандарти. В основі економічного та соціального процвітання Європи лежить, перш за все, культура, цивілізація та гідна праця європейців. Саме Європа створила сучасний світ таким, яким він є, саме тут були закладені основи сучасного державництва, громадянського суспільства, ефективної ринкової економіки, системи соціальної справедливості [15]. Основними принципами і цінностями західного суспільства є: принцип свободи особистості та індивідуалізм, ліберальна демократія, науковий і культурний прогрес, непорушність права приватної власності, ринкова модель ліберальної економіки [16]. Для європейських народів ці цінності виступають важливими орієнтирами життєдіяльності. І, безумовно, найголовнішою цінністю західної культури є життя. Самі по собі європейські цінності вкрай привабливі і, як показують результати соціологічних опитувань, вже знайшли широке визнання в Україні. Так, за даними дослідження, проведеного у листопаді 2017 р. соціологічною групою «Рейтинг», 59% опитаних підтримують вступ України до ЄС [17]. Як бачимо, більше половини населення України налаштовані на життя за європейськими принципами.

Треба визнати, що шлях України до Європейського Союзу непростий: на ньому досягнуті певні результати, але існує ще багато складнощів – об'єктивних на суб'єктивних. Проте за цей період ідея євроінтеграції пішла в народ, оволоділа масами: Революція Гідності та «гібридна» війна українського народу проти російської агресії тільки підтверджують волю українського народу жити за європейськими ідеалами та переконаннями.

Враховуючи, що цінністю може бути не тільки те, що існує, але й те, що треба створити, за що треба боротися [18, с. 35] – предмет, що має певну користь і здатний задовольнити ту чи іншу потребу людини; ідеал, до якого прагне людина; норма, якої необхідно дотримуватися; значущість чогось для особистості, соціальної групи, суспільства [10], – можна впевнено стверджувати, що сама ідея євроінтеграції **перетворилася на цінність українського суспільства**. І тут важливі не тільки європейський менталітет і європейські цінності, до яких прагне доєднатися переважна більшість українського соціуму. На перше місце виступають самі принципи свободи, демократії, незалежності, волевиявлення народу, його самостійного вибору свого місця в сучасному світі.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 04.12.2019).
2. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2017 році. Статистичний збірник. Держстат України. К. 2018. [Електронний ресурс]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_ES_2017.pdf.
3. Конституція України. Документ 254к/96-ВР, чинний. Редакція від 21.02.2019 [Електронний

ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 04.12.2019).

4. Западным курсом: почему Верховная рада изменила Конституцию [Електронний ресурс]. URL: <https://www.rbc.ru/politics/07/02/2019/5c5c01629a79479f4556c41e> (дата звернення: 04.12.2019).

5. Порошенко подписал закон о закреплении в Конституции курса Украины в НАТО и ЕС [Електронний ресурс]. URL: <https://www.sb.by/articles/poroshenko-podpisal-zakon-o-zakreplenii-v-konstitutsii-kursa-ukrainy-v-nato-i-es.html> (дата звернення: 04.12.2019).

6. Стратегія національної безпеки України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#n14> (дата звернення: 04.12.2019).

7. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10> (дата звернення: 04.12.2019).

8. Бурковський І., Немиря Г., Павлюк О. Україна і європейська інтеграція // Політика і час. 2000. №3-4. С.7-8.

9. Андросова Ю. В. Ценности и их место в структуре мировоззрения современного учителя и ученика // Самарский научный вестник. 2014. № 4(9). С. 15-17.

10. Сахань О. М., Шевчук Н. В. Європейські цінності як запорука процвітання суспільства: український вибір // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Політологія. 2018. № 2. С. 177-196 [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2018_2_16.

11. Ніцше Ф. Повне зібрання творів / пер. з нім. К. Котюк та О. Фешовець. Львів: Астролябія, 2004. Т. 1. Народження трагедії. Невчасні міркування I-IV; Твори спадку 1870-1873. 769 с.

12. Стасевська О. А. Система цінностей як основа буття сучасного українського суспільства. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія: зб. наук. пр. / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Харків: Право, 2014. № 1(20). С. 62-76.

13. Шайгородський Ю. Ж. Ціннісні трансформації в період суспільних змін. Соціальна психологія. 2009. № 3. С. 86-94.

14. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії: національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський та ін.; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ: НАН України, 2016. 284 с.

15. Кличко В. Європейські цінності і Україна [Електронний ресурс]. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/klitchko/4dd6871d3c6c5/> (дата звернення: 04.12.2019).

16. Тарасова Ю. А. Ценности современного российского общества в условиях глобализации // Век глобализации. 2016. №4. С. 115-121.

17. Суспільно-політичні настрої населення: листопад 2017. Соціологічна група «Рейтинг» [Електронний ресурс]. URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschestvenno-politicheskie_nastroeniya_naseleniya_dekabr_2017.html (дата звернення: 04.12.2019).

18. Денисюк Л. М. Проблема сутності цінностей у наукових дослідженнях. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія: Зб. наук. пр. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. Вип. 2. С. 35-39.